

O lucrare de aleasă ținută științifică**ALEXANDRU VAIDA VOEVOD
SCRISORI DE LA
CONFERINȚA DE PACE**

PARIS VERSAILLES, 1919-1920

 MULTI PRESS INTERNATIONAL
2003

Marile momente istorice au concentrat, în mod firesc, atenția cercetării științifice. Despre desăvârșirea statului național unitar român, de pildă, s-a scris mult și există azi importante lucrări de referință. Cu toate acestea, mai apar lucrări ai căror autori aduc, fie informații documentare, care le nuanțează pe cele cunoscute, fie – date fiind inteligența și formația intelectuală a autorilor – viziuni mai ample și mai profunde asupra unor probleme sau aspecte ale chestiunilor luate în studiu. Este cazul lucrării la care mă refer, nu demult apărută, Alexandru Vaida-Voevod, *Scrisori de la Conferința de Pace. Paris-Versailles, 1919-1920**.

Alexandru Vaida-Voevod, care la 5/18 octombrie 1918 a dat citire, în Parlamentul Maghiar, Declarației de

autodeterminare a românilor din Imperiul habsburgic, a fost, în timpul Conferinței de Pace de la Paris-Versailles, 1919-1920, la început „șef al misiunii ardelenе”, mai târziu „președinte al delegației României” și prim-ministru.

Scrisorile trimise de Alexandru Vaida-Voevod de la Conferința de Pace erau adresate lui Iuliu Maniu, care era în acea perioadă (1919-1920) președintele Consiliului Dirigent al Transilvaniei, cu sediul la Sibiu.

Atât Alexandru Vaida-Voevod cât și Iuliu Maniu au fost personalități marcante ale înfăptuirii actului de la 1 Decembrie 1918 și ale recunoașterii internaționale a României Mari. Correspondența dintre ei este un izvor documentar esențial pentru reconstituirea cât mai exactă a faptelor, care au impus România – după expresia ilustrului geograf francez Emm. de Martonne – „ca una

* Alexandru Vaida-Voevod, *Scrisori de la Conferința de Pace. Paris- Versailles, 1919-1920*. Ediție îngrijită, studiu introductiv Mircea Vaida-Voevod, Cluj-Napoca, Editura Multi Press International, 2003, 608 p.

din formațiunile cele mai minunate și mai solide din noua Europă”, de după Primul Război Mondial.

Îngrijitorul ediției, domnul prof.univ.dr. Mircea Vaida-Voevod, în studiul introductiv – de o ținută științifică exemplară –, reliefează momentele importante în care Al. Vaida-Voevod a fost implicat, susținând strălucit interesele României.

În cele ce urmează am să mă refer doar la unele aspecte din atmosfera politico-științifică existentă în timpul Conferinței de Pace și la unele personalități, așa cum acestea erau văzute de Al. Vaida-Voevod, care era, ca formație profesională, medic, și ca om politic, un foarte bun cunoscător al mutațiilor politice, care se petreceau cu o repeziciune extraordinară.

Mai întâi, consider că este important de cunoscut raporturile existente între Al. Vaida-Voevod și Ion I. C. Brătianu, care au fost – cum pe drept cuvânt consideră îngrijitorul ediției – „două personalități, care prin statura inteligenței și moralei au dominat prezența românească la acel areopag internațional al păcii”.

Din scrisorile trimise de Al. Vaida-Voevod de la Conferința de Pace lui Iuliu Maniu, la Sibiu, rezultă prețuirea deosebită pe care el o avea pentru „cutezanța precautului și înțeleptului Brătianu”.

Consider că cel mai frumos portret al lui Ion I. C. Brătianu, ca om politic, inflexibil când în joc erau interesele României, a fost făcut de Al. Vaida-Voevod. Când părăsirea de către Ion I. C. Brătianu a Conferinței de Pace devenise inevitabilă, Al. Vaida-Voevod îi scria, la 25 iunie 1919, lui Iuliu Maniu: „Brătianu cu greu va putea fi înlocuit. Experiențele lui sunt tot pe atât de vaste pe cât de înalt e orizontul judecării sale politice. Are o măiestrie neîntrecută în a sintetiza problemele. Cu deosebită agerime prinde esența, la precizarea detaliilor e extrem de atent, cântărind calitatea cuvintelor și căutând prin finețe finețele ideii. În debateri contradictorii e în stare să nuanțeze toate neîntrecut. Nu prin oratorie scăpărătoare, nici prin metafore emoționante, ci, prin claritatea și precisiunea expunerii, care nu-și ia refugiul niciodată la sentimentalism, ci apelează la logica minții sănătoase [...] se distinge prin superioritate absolută a bărbatului de stat adovărat, mare în fața unor samsari politici, dotați cu talent, dar lipsiți de genialitate [...] ... În plenul Conferinței a fost singurul care a priceput să-i aducă pe cei puternici în perplexitate prin fermitatea lui sinceră, limpezimea expunerii, finețea limbei și gentilețea tonului... Un factor important psihologic al individualității lui Brătianu este sentimentul de datorință față de numele ce-l poartă, conștiința obligamentului moral pe care îl are față de neam și țară de a perpetua tradiția, așezând coperișul pe clădirea ale cărei temelii le-a durat Ion Brătianu, tatăl. Cultura lui politică echivalează cu cea literară; felul lui firesc de a fi, – liber de orice posare sau snobism – , imprimă vieții sale de toate zilele caracterul lipsit de orice extravaganță pretențioasă în traiu și în îmbrăcăminte... Niciodată nu l-am văzut vehement. Știe să-și păstreze cumpătul în fața celor mai grele situații ca și în fața celor mai infame ticăloșii, stăpânind momentul prin

calmitatea sa senină... Brătianu este întruparea firei românești, legat cu sufletul și cu inima, cu tradiția și cu mândria familiară de soartea neamului...”

Un foarte frumos portret a schițat Al. Vaida-Voevod și Reginei Maria, care, nu numai în timpul războiului, dar și în cel al Conferinței de Pace „a făcut minuni”. Într-un moment, când delegația română întâmpina dificultăți în tratativele purtate „venirea Reginei <la Paris, în luna martie 1919> a fost pentru cauză de cea mai mare importanță... Fără de dânsa multe și multe nu le puteam urni din loc... ea a creat *conștient* atmosfera, fără de care nu am fi putut reuși. Conștient, căci pe lângă frumusețea ei fascinătoare, toată pășirea, gestul, mimica, felul ei de a vorbi, totul cucerește irezistibil. Apoi înscenarea sentimentală, demnă, a manifestărei de omagiu ce l-a adus morților Franței, instituțiilor, orgoliului ei. Femeia aceasta extraordinară a făcut cât nu puteau face sute de diplomați plus un corp de armată. Ea rămâne cea mai splendidă figură istorică a zilelor noastre”.

Deși nu au lipsit disensiunile în cadrul grupului de români aflați la Paris în timpul Conferinței de Pace, Al. Vaida-Voevod a știut să-și apropie pe unii dintre cei mai reprezentativi specialiști români pentru a răspunde cât mai eficient multiplelor și diverselor chestiuni care se ridicau în timpul Conferinței și vizau interesele României. În mai multe scrisori către Iuliu Maniu s-a referit la faptul că „excelent” lucra profesional Dumitru Drăghicescu. În scrisoarea din 6 mai 1919, îi comunica: „Profesorul *Drăghicescu* a plecat ieri spre casă. O să te viziteze. Te rog să-l întâmpini cu cea mai mare dragoste. A muncit aici peste 2 ani de zile și a avut partea de leu întru informarea presei, știind să reînnoiască vechile-i legături și încheind nouă cunoștințe. Avea relație cu cei mai de seamă ziariști, oameni politici, literați etc. A scris o serie întreagă de publicații, cărți, broșuri etc. Zilnic plasa în ziare mari știri, desmitiri, rectificări, articole. Dispune de un talent deosebit a ști prinde bine o chestie. Nu l-aș fi lăsat să plece de eram în locul lui Brătianu, cu nici un preț. Dă-i, te rog, toată atenția”.

Portrete memorabile a întocmit Al. Vaida-Voevod unor personalități străine prezente la Conferința de Pace: Woodrow Wilson, președintele S.U.A., Georges Clemenceau, președintele Conferinței, David Lloyd George, Raymond Poincaré, mareșalul Ferdinand Foch. Acesta, când a fost Regina Maria la Paris, a discutat cu dânsa asupra situației României. El i-ar fi spus Reginei: „Căutați să fiți tari, organizați-vă armata și faceți ceea ce credeți că pretind interesele României, fără a mai întreba și cere permisie, grijind numai să nu ajungeți în conflict cu interesele Conferinței. Puteți fi siguri, că ulterior veți găsi aprobarea”.

O prețuire deosebită a manifestat Al. Vaida-Voevod pentru Emmanuel Louis-Eugène de Martonne. Acesta – îi scria Al. Vaida-Voevod lui Iuliu Maniu la 1 august 1919 – „e celebru profesor de geografie. A călătorit de mai multe ori prin România, Ardeal, Banat. Mai pe urmă, înainte cu o lună a cutureierat Basarabia și a publicat prin ziarele de aici, după reîntoarcere, dări de seamă

foarte favorabile pentru noi. De asemenea, ne este cât se poate de binevoitor raportul pe care l-a înaintat Conferinței asupra Basarabiei *românești*. Constată adecă, pe baza studiilor în fața locului că Basarabia e românească!” Cu echipa pe care și-a format-o, Al. Vaida-Voevod – ajuns, după părăsirea Conferinței de Pace de Ion I. C. Brătianu, președinte al delegației României – a știut, prin activitate continuă și organizată, rațiune și judecată clară, să facă bine cunoscute și să apere interesele României întregite.

Marele patriot român, pătruns de principiile democratice – respectul pentru drepturile și demnitatea omului, credința de nezdruccinat în virtuțile creatoare și în înțelepciunea poporului – care constituie cheia de boltă a tuturor statelor cu adevărat democratice, a căutat să dea unității politice a statului „conținutul solid al unității adevărate”.

Preocupat de înobilarea prin știință a spiritului uman, Al. Vaida-Voevod, aflat la Paris, centrul științific al lumii, a luat contact și a întreținut relații strânse cu savanți – unii dintre aceștia de origine română – în vederea organizării învățământului universitar românesc, în special clujean și bucureștean, la un cât mai înalt nivel. „Clujul și Bucureștii – considera el – trebuie să devină Parisul Orientului din punct de vedere științific”.

Încrezător că prin muncă organizată și dezvoltarea democratică a vieții sociale și de stat, România se va situa printre țările europene de înaltă cultură, Al. Vaida-Voevod considera că trebuie să facem mai mult ca „să informăm opinia publică mondială asupra noastră”, să arătăm că „noi știm să lucrăm și cum să lucrăm”.

Sunt – considerăm – cuvinte extrem de actuale; ele exprimă optimismul unui om politic deosebit, care s-a dovedit a fi Al. Vaida-Voevod, preopinent de seamă al generației „Marii Uniri”.

Domnul prof.univ.dr. Mircea Vaida-Voevod, prin publicarea lucrării la care am avut plăcerea să ne referim, vine să întărească ideea că, alături de limba maternă, istoria joacă un rol însemnat în educarea permanentă, care formează și întreține calitatea de om-cetățean. Îl felicităm și-i mulțumim din tot sufletul.

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

In honorem Gernot Nussbächer*

O publicație de ținută, tipărită la ceas aniversar, despre un om cu totul special – arhivistul și istoricul Gernot Nussbächer, la împlinirea vârstei de 65 de ani. Rod al colaborării colegilor de la Biblioteca Județeană „George Barițiu” din

* Volum îngrijit de Daniel Nazare, Ruxandra Nazare și Bogdan Florin Popovici, Brașov, Editura Foton, 2004, 470 p.

Brașov și Direcția Județeană Brașov a Arhivelor Naționale, volumul încearcă să contureze personalitatea, să evidențieze prodigioasa activitate a eruditului brașovean, desfășurată de-a lungul deceniilor, iar prinosul de recunoaștere a valorii sale este concretizat prin studii consistente semnate de arhiviști și istorici, colaboratori ai domnului Gernot Nussbächer.

Născut la 22 august 1939 în Brașov, Gernot Nussbächer a urmat cursurile școlii elementare și a celei medii în orașul natal, iar apoi pe cele ale Facultății de Istorie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. Începută la Arhivele Statului din orașul de pe Someș, la 1 octombrie 1961, activitatea de arhivist a lui Gernot Nussbächer este continuată, de la 1 aprilie 1962, la Serviciul Regional al Arhivelor Statului Brașov, cu o nefericită întrerupere, până la vârsta pensionării.

Grija pentru documentele de Arhivă, din care a prelucrat kilometri întregi, și din care își trag seva numeroasele volume, studii, articole tipărite sub semnătura lui Gernot Nussbächer, punând în valoare informațiile oferite de mărturiile documentare, a fost dublată de preocuparea întru îmbogățirea teoriei și practicii arhivistice, concretizată prin publicarea unor materiale vizând: propuneri privind datarea documentelor din colecția Stenner, aflată la Arhivele din Brașov; aprecieri referitoare la păstrarea și folosirea documentelor; contribuții la datarea documentelor cu ajutorul filigranelor; opinii privind publicarea documentelor de Arhivă.

Arhivistul de excepție a fost în permanență dublat de pedagogul preocupat de formarea specialiștilor din Arhive.

Impresionantul bagaj informațional cuprins în documente de Arhivă, din țară și din străinătate, a fost valorificat intens de Gernot Nussbächer prin întreaga sa activitate istoriografică. „Eruditul brașovean, cu o uimitoare hărnicie, a elaborat o operă impresionantă nu numai sub raportul cantității, al numărului studiilor și articolelor, publicate preponderent în periodice cu impact la cititori. Se numără printre puținii istorici din România, care au oferit ziarelor, cu periodicitatea lor atât de neiertătoare în raport cu cei care colaborează constant, cel puțin un articol pe săptămână ani de-a rândul, pornind, de multe ori, de la surse inedite. Nu avem de a face cu eseuri de circumstanță pentru umplerea coloanelor, ci ne aflăm în fața unei publicistici avizate, ostile frazeologiei sterile, cu un mare coeficient de noutate”.¹

Gernot Nussbächer a scris mult, abordând o tematică diversă, din care cu greu se pot stabili câteva subiecte predilecte: stabilirea sașilor în Transilvania și instituțiile reprezentative ale acestora; istoria orașelor în care sașii au fost majoritari (un loc aparte avându-l, explicabil, burgul Corona); organizarea Arhivelor din trecut, morile de hârtie și filigranologia etc.

¹ Daniel Nazare, *Istoricul Gernot Nussbächer*, în volumul *In honorem Gernot Nussbächer*, p. 11.

De departe, o temă care revine ca un leitmotiv în abordarea istoriografică a lui Gernot Nussbächer este cea referitoare la viața și opera marelui umanist ardelean Johannes Honterus.

Până la 1 mai 2004, Gernot Nussbächer „a publicat 1340 de titluri, dintre care 25 de cărți și broșuri, peste 50 de colaborări la diferite volume și traduceri, mai bine de 100 de studii în revistele de specialitate. Îi poartă semnătura peste 1000 de articole în ziarele și revistele de limbă germană, română și maghiară”². Oare câți dintre arhiviștii și istoricii români, și nu numai, dețin un astfel de palmares?

Studiile incluse în volum, semnate de renumiți istorici și arhiviști, au fost grupate sub genericele: *Testimonia*, *Izvoare istorice și istoriografie*, *Științele auxiliare ale istoriei*, *Mediaevalia*, *Modernitas*, *Istoria culturii*, la care se adaugă reperate biografice și impresionanta listă bibliografică a lucrărilor lui Gernot Nussbächer.

Încheiem puținele rânduri privind volumul *In honorem Gernot Nussbächer* cu citarea unui adevăr relevat de prof.univ.dr. Corneliu-Mihail Lungu, director general al Arhivelor Naționale: „... a fost hărăzit instituției Arhivelor Naționale ca, pe lângă valorile inestimabile pe care le păstrează, să aibă parte și de oameni de mare valoare, care, la vremea lor, s-au distins și detașat de ceilalți prin tot ceea ce au făcut pentru documentele de Arhivă și au lăsat drept moștenire, ca urmare a punerii în valoare a informațiilor oferite de mărturiile documentare”³. Unul dintre acești specialiști este, fără îndoială, Arhivistul GERNOT NUSSBÄCHER.

MARIA IGNAT

Literatură involuntară în documentele de Arhivă

În traducerea Dianei Cotrău, Editura Nemira a publicat, în anul 2003, cartea semnată de Natalie Zemon Davis, *Ficțiunea în documentele de Arhivă*. Subtitlul lucrării, *Istorisirile din cererile de grațiere și povestitorii lor în Franța secolului al XVI-lea*, circumscrie zona în care se află interlocutorii autoarei, aceea a delincvenței. Plugarul Thomas Manny și-a lovit nevasta în cap cu o piatră și apoi de trei ori cu o custură; țăranul Pierre Guillot și-a abandonat soția

² Gernot Nussbächer – reperate biografice, în volumul *In honorem Gernot Nussbächer*, p. 10.

³ Corneliu-Mihail Lungu, *Gernot Nussbächer, arhivistul – istoricul – omul*, în volumul *In honorem Gernot Nussbächer*, p. 111.

însângerață în hambar; tânărul nobil Charles de Villelume încalcă moravurile și își însușește mai multe căruțe cu grâu; tânărul bărbier Guillaume Caranda a aplicat o lovitură mortală cuțitarului Claude Caure; măcelarul Loys Paisant și-a ucis un coleg de breaslă; zilierul Jehan Charbonier, zis Piticul, „a aplicat o lovitură cu securea ... încât i-a crăpat capul și l-a răsturnat la pământ” pe fratele său, Robin; Marguerite Vallée „i-a dat două sau trei lovituri” cu toporul numitului Valeton, soțul ei; Bonne Goderbe și-a înjunghiat soțul cu un cuțit mare de bucătărie, în partea stângă a pieptului; doi polițiști din Lyon au ucis un bărbat, pe care îl urmăreau pentru a-l aresta. Acestea sunt doar câteva din cazurile grațiate, ale căror scrisori sunt reținute de autoare în una din cele trei anexe ale cărții. Ajunse în închisoare, personajele menționate solicită, prin intermediul rudelor, al prietenilor și avocaților, clemența regelui, căci, așa cum ne avertizează Natalie Zemon Davis, la începutul capitolului al doilea, *Bărbați mâniași și legitima apărare*, „era o lume în care regele, și nu Domnul, ierta și, deși prințul era slujitorul lui Dumnezeu, resortul faptelor nu avea parte întotdeauna de o interpretare creștină” (p. 54).

Făcându-și ucenicia pe tema literaturii involuntare prin recenzia scrisă cărții lui Emmanuel Le Roy Ladurie¹, autoarea are sursele care îi permit un astfel de demers, căci dacă „un document nu coincide, în nici un caz, cu un eveniment”² și adesea acesta „minte”³, pentru că „între observare și realitate se interpune un ecran”⁴, cu atât mai mult, scrisorile de grațiere au fost produse nu atât să „nareze”, cât să „dramatizeze” felul de a fi al actorilor și trăirile lor (p. 55).

Premisa de lucru a autoarei este aceea că, involuntar, acești oameni fac literatură. Ei construiesc narațiuni bine cântărite pentru a avea efectul scontat. Desigur, victimele au provocat toată nenorocirea. Autorii faptelor incriminate apar, în textele care rememorează evenimentele, drept „sărmanul țăran”, „un biet tânăr”, „un biet măcelar”, „un biet om simplu”. Capitolul unu, *Timpul povestirilor*, cuprinde drumul urmat de povestire de la confesiunea petentului până la redactarea scrisorii de către notarul regal, o figură literară non-activă, dar aflată în legătură cu științele umaniste.

¹ E. L. Ladurie, *Montaillou, village occitan, de 1294 à 1324*, Édition revue et corrigée, Édition Gallimard, Paris, 1985, vezi ediția în limba română, *Montaillou, sat occitan de la 1294 până la 1324*, 2 vol., traducere, prefață și note de Maria Carpov, București, Editura Meridiane, 1992.

² P. Veyne, *Cum se scrie istoria*, traducere din limba franceză de Maria Carpov, București, Editura Meridiane, 1999, p. 197.

³ V. Gherghel, *Această nebulie, istoria*, în „Xenopoliana”, I, 1993, 1-4, p. 12.

⁴ Apud M. R. Ungureanu, *Istoriografie și postmodernism – un mariaj imposibil?*, în „Xenopoliana”, II, 1994, 1-2, p. 178.

Minunându-se de calitatea „ficțională” a acestor texte, autoarea nu discută valoarea lor documentară ci, revendicându-se de la teoreticienii contemporani Roland Barthes, Paul Ricoeur și Lionel Grossman⁵, urmărește calitățile narative ale acestora pentru „a ajuta atât la stabilirea conexiunilor dintre istorie, literatură și legislație, cât și la lectura istorisirilor din cererile de grațiere și a poveștilor cu crime din prezent” (p. 8).

Dacă pentru bărbați mânia putea să fie o justificare a violenței, în cazul femeilor o astfel de scuză nu era una facilă. Analizând cazurile în care soții sunt implicați împreună în actul condamnat, în capitolul trei, *Vărsarea de sânge și glasul femeii*, autoarea a constatat că bărbații sperau ca prezența soției să trezească mila, dar soțiile nu exploatau prezența soțului pentru a-și justifica iresponsabilitatea. În plus, pentru că soții puteau administra soțiilor nesupuse „bătaia moderată”, „femeile erau nevoite să dea dovadă de mai multă ingeniozitate în meșteșugirea istorisirilor, să ofere mai multe amănunte care să se încadreze în criteriile de grațiere” (p. 108). Mai mult, existau două crime capitale, care nu erau grațiate, atribuite în special femeilor: vrăjitoria și infanticidul. Pe lângă faptul că sunt mai rare, în cazul femeilor, conchide autoarea, „cererile de anulare a pedepsei se disting de cele ale bărbaților printr-o complexitate și o textură aparte” (p. 129).

În cele din urmă, însă, acordarea grațierii nu este rezultatul exclusiv al emoției provocate de lectura unui text, fie el unul foarte reușit. Autoarea precizează că prețul unei scrisori de grațiere a crescut de la 6 livre, la 10 (1550) și chiar 11 (1563), în ciuda protestelor stării a treia.

Deși se manifestau deja primele simptome ale revoluției prețurilor, această creștere nu s-a datorat neapărat inflației (p. 24). De aceea, ne putem aminti că Francisc I a continuat politica de vânzare a funcțiilor și, în acest context, este evident că acordarea grațierii, pe lângă milostenia făcută într-o zi de vineri, suplimenta veniturile visteriei regale, care alimenta epuizantul război cu Habsburgii.

Corespunzând mai multor exigențe și gusturi (ale adepților istoriei mentalităților și a vieții cotidiene, dar și ale celor care proclamă revenirea istoriografiei în preajma literaturii), lucrarea se dovedește o lectură captivantă, nu numai datorită subiectului atractiv, dar și ca urmare a talentului literar al autoarei. De asemenea, Natalie Zemon Davis a salvat tensiunea textului, optând pentru note consistente în care se regăsesc trimiterile bibliografice și comentariile istoricului ce cunoaște foarte bine realitățile abordate.

NADIA MANEA

⁵ Notele 5-9, de la p. 177-181, conțin o detaliată bibliografie referitoare la abordarea teoretică a revalorizării relații a istoriei cu literatura.

Florin Marinescu, Documente românești de la Sfântul Munte. Arhiva Sfintei Mănăstiri a Sfântului Pavel (ΡΟΥΜΑΝΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΡΧΕΙΟ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ), Atena, Centrul de Cercetări Neelene al Institutului Național de Cercetări, 2002, 600 p.

Prezentul volum, apărut cu sprijinul mănăstirii Sfântul Pavel, conține rezumatele documentelor românești din Arhiva acestui monument ortodox de la Muntele Athos. Aici se păstrează 994 de unități arhivistice din care doar două sunt scrise pe pergament, iar restul pe hârtie. Documentele, în cea mai mare parte (869), sunt redactate în limba română (cu alfabet chirilic), în timp ce, cele mai vechi sunt scrise în slavonă. Alte 78 sunt scrise în limba greacă și un număr mai redus în limbile germană și rusă. Există și două documente scrise în limba latină, iar câte unul în sârbă, engleză și italiană. Din punct de vedere cronologic, documentele acoperă perioada 1468-1927. Documentele sunt împărțite în șapte plicuri și se păstrează sub diferite forme (originale, copii sau regeste).

Importanța Muntelui Athos, ca loc de rugăciune și pelerinaj pentru întreaga Ortodoxie, este subliniată de arhimandritul mănăstirii athonite. Acesta amintește și de susținerea primită de mănăstire, de-a lungul istoriei, de la pravoslavnicii domni ai Țărilor Române, care au înțeles să-și asume rolul de evergheți ai Sfântului Munte, și apreciază efortul depus de Florin Marinescu pentru a scoate la lumină tezaurul de documente păstrat la mănăstirea athonită, prin grija călugărilor.

Înainte de corpul de documente, autorul, Florin Marinescu, face o *Introducere* în care prezintă legăturile mănăstirii Sfântul Pavel cu Țările Române. Documentele scoase la iveală de autor, și din care doar un mic număr au fost publicate, vin să pună în lumină daniile sub diferite forme – moșii, terenuri, bani, scutiri de dări – făcute de domnii români (începând cu Ștefan cel Mare, Bogdan al III-lea, Neagoe Basarab, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, Alexandru Scarlat Ghica sau Alexandru Ipsilanti) și familiile boierești (cum este cea a Craioveștilor) pentru susținerea mănăstirii, precum și relațiile pe care aceasta le avea cu metohurile sale – Jitianul, din județul Dolj (ctitoria din secolul al XVI-lea a familiei Craioveștilor, care se pare că a fost închinată mănăstirii Sfântul Pavel înainte de 8 octombrie 1612), Todireni, din județul Suceava (ctitoria postelnicului Teodor Movilă, din 1597, și închinată de Miron Costin, la 24 februarie 1664, mănăstirii athonite) sau Sfântul Dumitru din Galați (ridicată, la sfârșitul secolului al XVI-lea sau începutul secolului al XVII-lea, de marele vornic al Țării de Sus, Cârstea Ghenovici, și închinată, la început, mănăstirii Sfântului Sava din Iași). Autorul amintește și de contribuția monahilor români, care au înțeles să-și

închină viața rugăciunii în acest loc, precum și de existența unor obiecte și cărți de cult de proveniență românească (o *Evangheliu*, pierdută în 1940, sau icoana Sfântului Gheorghe, cu scene ale martiriului său, care se pare că este o donație a lui Petru Șchiopul). Acte emise de cancelariile unor domni, precum Vasile Lupu, Constantin Șerban, Constantin Brâncoveanu, Scarlat Grigore Ghica etc., ce privesc mănăstirile Jitianul și Todireni și se găsesc în Arhiva mănăstirii, au fost microfilmate, aflându-se în colecția de microfilme „Grecia” de la Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale. Unele documente au fost cunoscute și de istoriografia românească, fiind publicate în colecția *Documente privind Istoria României*, A, Moldova, tom I (1384-1475), București, 1954, și tom III (1611-1615), București, 1954, și B, Țara Românească, tom I (1501-1525), București, 1951; colecția *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, tom II, București, 1976, și tom III, București, 1980; *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, tom I, București, 1957; iar altele au fost publicate de V. A. Urechia în *Istoria școalelor*, tom IV, București, 1901; Frédéric Tailliez S. J. în articolul *Jitianul: Un Chrysobulle de 1689 de Constantin Brâncoveanu*, în „*Orientalia Christiana Periodica*”, tom 16, 1950; Marcel-Dumitru Ciucă și Dan Livezeanu, în articolul *Documente de la Athos privitoare la mănăstirea Jitianul (jud. Dolj), (1654-1813)*, în „*Revista Arhivelor*”, 1979, nr. 2; Dan Livezeanu, *Documente de la Athos privitoare la câteva mănăstiri din Moldova*, în „*Biserica Ortodoxă Română*”, 1980, nr. 5-6.

Volumul conține, de asemenea, două indexuri (de nume și locu.ri), și un glosar cu termeni românești, titluri de funcții, unități de măsură, instituții ș.a. Pentru o mai ușoară regăsire, autorul a alcătuit și un tabel de corespondență între numerele documentelor din Arhivă și numerele pe care acestea le au în catalog. Astfel, prin acest volum, autorul reușește să dea o nouă dimensiune relațiilor pe care mănăstirea Sfântul Pavel le-a avut cu spațiul românesc și, mai ales, cu mănăstirile care i-au fost închinare, în scopul susținerii vieții monahale de la Sfântul Munte și a Ortodoxiei, în general.

OANA-MARIA OSTAFE

Simpozionul internațional „Viitorul statului național și al democrației” (martie 2005)

„Goethe-Institut”, Institutul „Cervantes”, Institutul Polonez, Centrul Ceh au organizat un nou simpozion din seria celor social-științifice, finanțate de Pactul de stabilitate pentru Sud-Estul Europei, prin Ministerul de Externe al Republicii Federale a Germaniei, având ca parteneri New Europe College

(înființată în 1994, în București, de profesorul și actualul rector Andrei Pleșu) și „Dilemma Verlag” – München.

Bucurându-se de participarea unor renumiți experți din țări vest, central și sud-est europene, simpozionul a pus în discuție viitorul statului național și al democrației, în contextul unei europenizări și globalizări tot mai accentuate: consecințele formelor transnaționale de colaborare asupra structurilor de putere ale statelor naționale și ce înseamnă acestea pentru păstrarea identității naționale.

În prima parte a simpozionului s-au prezentat următoarele comunicări: *Trecutul statului național și al democrației*, prof.dr. Cristian Preda, decan al Facultății de Științe Politice, Universitatea București; *Faze ale dezvoltării ideii de stat național în Bulgaria*, prof.dr. Blagovest Zlatanov, Universitatea Sofia, redactor șef al revistei „Critique and Humanism”; *Viitorul stat național – stat Providență sau stat polițienesc*, José Maria Ridao, ambasadorul Spaniei la UNESCO–Paris; *Europa politicianilor sau Europa judecătorilor? Europenizarea sistemelor constituționale în Uniunea Europeană*, Ivo Slosarčić, directorul Institutului pentru Politică Europeană, docent în legislație europeană, Cehia.

În partea a doua a simpozionului s-au discutat problemele privind repercusiunile asupra democrației interne ale cedării de către statele naționale a unei părți din suveranitatea lor unor structuri supranaționale și cum poate fi preîntâmpinat potențialul pericol al naționalismului ca reacție la procesul de globalizare.

S-au prezentat următoarele comunicări: *Democrația între mega-naționalism și meta-naționalism*, prof.dr. Dzermal Sokolovic, directorul Institutului pentru Consolidarea Democrației, și prof.univ. Bergen, Bosnia-Herțegovina; *Statul național și provocările diversității*, conf.univ.dr. Levente Salat, Facultatea de Științe Politice și Administrative, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; *Statul național între federație și comunitate; viitorul statului național în Uniunea Europeană*, prof.univ.dr. Bogdan Coszel, Universitatea „Adam Mickiewicz”, Poznan, și Institutul de Studii Vestice, Poznan, Polonia; *Republica Moldova, o identitate negociată*, Vitalie Ciobanù, redactor șef al revistei „Contrafort”, Chișinău, Republica Moldova; *Etnocentrismul polonez și românesc în Europa patriilor*, dr. Janusz Solak, profesor la Înalta Școală de Studii Internaționale, Lodz, Polonia; *Stat-națiune, stat-național și democrație în România*, lector univ.dr. Alexandra Ionescu, Facultatea de Științe Politice, Universitatea București.

LIDIA BRÂNCEANU

Asociația Româno-moldovenilor din Republica Kazahstan

„A ne reîntoarce cu gândul la românii aflați dincolo de hotarele țării noastre, români uitați, în chip regretabil, prin vremi, înseamnă a ne recuceri propria identitate”, afirma regretatul prof.univ.dr. Gh. I. Ioniță¹. Își întărea afirmația subliniind că istoria noastră „nu poate fi completă și adevărată, atâta timp cât îi vor lipsi paginile despre suferințele și speranțele, despre încrâncenările și elanurile, despre viața grea și împlinirile deosebite ale românilor care au trăit sau trăiesc în afara granițelor țării...cetățeni loiali și respectați ai țărilor lor de adopțiune, cetățeni sau nu ai României de astăzi sau din trecut, oamenii aceștia – care numără acum multe milioane – descind tot din acest neam sau sunt originari de pe acest pământ”².

Despre acești români, care au fost obligați să-și părăsească țara din cauza vicisitudinilor istoriei, doresc să scriu. Nu atât despre suferințele lor, ci despre cele care exprimă puterea și speranța în viitor ale românilor plecați în Kazahstan³, atât de departe și, totuși, atât de apropiați țării lor neuitate⁴.

Republica Kazahstan este un stat multicultural și multiethnic, dovadă cele 130 de naționalități și 45 de confesiuni religioase, aparținând unor diverse grupuri etnoculturale și lingvistice.

În cei 12 ani de independență, Republica Kazahstan a căutat să promoveze o strategie activă pentru realizarea înțelegerii între naționalități, conducându-se după principiul „unității în diversitate”. În acest scop a fost creat un institut unicat al înțelegerii sociale, intitulat „Adunarea Popoarelor din Kazahstan” (APK), în vederea menținerii armoniei sociale.

La recensământul din anul 1999 în grupurile etnice români/moldoveni s-au înregistrat 20.054 de persoane, din care 594 persoane s-au declarat români și 19.460 au considerat că sunt moldoveni.

Majoritatea dintre aceștia trăiesc în localități situate în regiunile din nordul Kazahstanului (ca Pavlodar, Kustanai, Karaganda, Akmola, Aktobe). Românii de aici provin, în marea lor majoritate, din Basarabia și au ajuns în Kazahstan în trei etape: la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX, în anii 1905-

¹ Prof.univ.dr. Gh. I. Ioniță, *Românii de dincolo de actualele hotare ale țării*, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, Facultatea de Istorie, 1996, p. 1.

² *Ibidem*.

³ Revista „Diplomat Club”, nr. 12(156), an XIII, 2004, p. 3.

⁴ În august-septembrie 1995, la Montreal (Canada), s-a desfășurat al XVIII-lea Congres Internațional de Științe Istorice care a avut 3 teme de dezbatere: 1. Națiuni, popoare și state; 2. Raportul masculin-feminin în cadrul marilor mutații istorice; 3. Diaspore – origini, forme și semnificații.

1907, în timpul foametei din guberniile Basarabia și Kerson. Al doilea val de români sunt cei deportați în anii 1941-1942 din fostele provincii românești Basarabia și Bucovina de Nord, în cadrul campaniilor represive duse împotriva „chiaburimii” române. Ultimul val l-au constituit românii trimiși la muncă forțată de către puterea sovietică în ținutul Kazahstanului, la lucrările de deștelenire. Ulterior, urmașii acestora au venit de bunăvoie la rude și unii dintre ei s-au stabilit în această țară datorită condițiilor mai bune de muncă, iar alții au fost „trimiși prin repartitie” la unități industriale din Kazahstan.

În perioada U.R.S.S. românii din Kazahstan nu-și declinau identitatea, numindu-se moldoveni, pentru a respecta regulile impuse de comunism.

După 1991, o dată cu destrămarea U.R.S.S., când Republica Kazahstan și-a proclamat independența, mulți români s-au întors în ținuturile natale, sau au plecat în alte țări ale C.S.I.

După multe demersuri, la 27 mai 2003, la Alma-Ata (capitala Republicii Kazahstan) s-a înregistrat juridic „Asociația Româno-moldovenilor din Kazahstan”. Au loc întâlniri ale membrilor comunității românilor din Kazahstan cu ocazia Paștelui și a Zilei Naționale a României.

S-a organizat un ansamblu de dansuri populare românești intitulat „Românaș”, la Școala generală din localitatea Azat-Talgar, sub îndrumarea instructorului Mihai Groza, etnic român, originar din Transnistria. La festivitatea prin care s-a marcat apariția asociației au participat artiștii populari români Dumitru Zamfira și Mihai Călușaru. Președintele asociației a fost ales prof.univ.dr. Ion Corcan, medic. În statutul asociației se precizează că la înființarea acesteia s-a pornit de la realitatea istorico-culturală potrivit căreia românii și moldovenii sunt una și aceeași națiune, vorbesc o limbă comună – limba română, au cultură, religie, tradiții și obiceiuri comune.

În Republica Kazahstan nu există încă posibilitatea studierii limbii române. Se are în vedere crearea unei școli duminicale de învățare a limbii române pentru etnicii români, deocamdată nu a fost transpusă în realitate din lipsa unui sediu adecvat și, mai ales, a cărților de limba română.

În 2002 și 2003 au fost oferite de statul român trei burse de studii în România, pentru învățământul mediu, unor etnici români. Din punct de vedere religios, există un singur preot de origine română, care slujește într-o biserică ortodoxă rusă din Kazahstan.

Sper ca aceste informații să ne ajute la cunoașterea unor români care n-au renunțat la etnia din care fac parte, exprimându-și, prin mijloacele care le stau la dispoziție, identitatea lor națională, și pe care trebuie să ni-i apropiem și să-i ajutăm cât mai mult.

LIDIA BRÂNCEANU

Publicații străine intrate în Biblioteca documentară a Arhivelor Naționale ale României în anul 2004

VOLUME

1. *Archivos Estatales*, Madrid, Subdirección General de los Archivos Estatales, 2003, 48 p.

2. Brahm Laurence J., *Elements of China. Water, Wood, Fire, Earth, Gold*, Beijing, China Intercontinental Press, 2002, 205 p.

3. Brunel Ghislain, *Les sources de l'histoire de la Pologne et des polonais dans les archives françaises*, Paris, Direction des Archives de France, 2003, 815 p.

4. *China. Past and Present*, Beijing, [2003], 108 p.

5. Glass Hildrun, *Minderheit zwischen zwei Diktaturen. Zur Geschichte der Juden in Rumänien. 1944-1949*, München, R. Oldenbourg Verlag, 2002, 338 p.

6. Habibah Dato, *Disclosures from the Records of the Dutch Reformed Church in Malacca at the National Archives of Malaysia*, Kuala Lumpur, National Archives of Malaysia, 2003, 48 p.

7. *The National Archief of Netherlands. Annual report/2002*, Hague, 2002, 40 p.

8. *L'Union Interparlementaire de 1889 à 1939*, [Lausanne], [Librairie Payot & Cie], 1939, 386 p.

PERIODICE

1. „Archeion”, Warszawa, vol. CIV/2002

2. „Archivní Časopis”, Praha, nr. 4/2002, nr. 1, 2/2003

3. „Arhiven Pregled”, Sofia, nr. 1-2/2003

4. „Arkistolaitos”, Helsinki, 2002

5. „Arxius”, Barcelona, nr. 37, 39/2003
6. „Balkan”, Wien, nr. 1, 2, 3, 4/2003
7. „Belleten”, Ankara, nr. 246, 247, 248/2003
8. „Boletín de Información Bibliográfica”, Madrid, nr. 1-2/2003
9. „Bolllettino del C.I.R.V.I.”, Roma, nr. 43/2001
10. „Comma”, Paris, nr. 1/2003
11. „Der Archivar”, Bonn, nr. 2, 3/2003
12. „Historical Abstracts”, Santa Barbara, nr. 6/2002
13. „Izvestia na Drjavnite Arhivi”, Sofia, nr. 83, 85-86/2003
14. „Jus Rivista di Scienze Giuridiche”, Milano, nr. 3/1997
15. „Korea and World Affairs”, Seoul, nr. 1, 2/2003
16. „Mitteilungen aus dem Bundesarchiv”, Koblenz, nr. 1, 2/2003
17. „Nachrichten aus den Statlichen Archiven Bayerns”, München, nr. 47/2003
18. „Newsletter”, Istanbul, nr. 60, 61/2003
19. „Otecestvennie Arhivi”, Moscova, nr. 2, 3, 4/2003
20. „Prologue”, [Atlanta], nr. 2/2003
21. „Rassegna degli Archivi di Stato”, Roma, nr. 2, 3/2000, 1-2-3/2001
22. „Sbornik Archivních Prací”, Praha, nr. 1/2003
23. „Slovenská Archivistika”, Bratislava, nr. 1, 2/2003
24. „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, nr. 1, 2, 3/2003

CAMELIA COJOCARU